

Kes kontrollib kliendi kontrollijat?

LIINA ARUMÄGI
PRIA SISEAUDITI OSAKONNA JUHATAJA

On väga oluline, et PRIA protsessid oleks kindlust andvad ja audititega ei tuvastataks puudusi. Euroopa Komisjonile trahvina tagastatud rahasummat ei saa liikmesriik enam kasutada ja see tähendab, et meie toidutootjatele ja ettevõtjatele makstav toetussumma on selle võrra väiksem. Korrektsest asjaajamisest võivad seega kõik osapooled.

Euroopa Liidu ühise põllumajanduspoliitika (ÜPP) uus programmiperiood on hooga käima läinud ja esimesed toetused klientideni jõudnud. Aastateks 2023–2027 ette nähtud eelarve, mis toetustena põllumajandusse, ettevõtlusesse ja kalandusse jõuab, on kokku enam kui 1,6 miljardit eurot. Sellest 1,4 miljardit rahastab Euroopa Liit ja 186 miljonit ehk kogueelarvest ca 12% panustab Eesti kaasfinantseeritava summana.

Vastavalt ÜPP jagatud eelarve täitmise põhimõttele vastutavad liikmesriigid strateegiakava meetmete rakendamise ja kontrollimise eest ning Euroopa Komisjon omakorda peab tagama, et nad teeks oma tööd nõuetekohaselt. Komisjonil on fondide haldamisel järelevalveroll. Ta kontrollib süsteemi toimimist vastavuskontrollide ehk audititega ja teeb vajadusel liikmesriigile finantskorrektsioo-

ni ehk trahvi. Järelevalve tegemisel vaatab Euroopa Komisjon alati liikmesriiki kui tervikut ehk auditit tehes tuleb küsimustele vastata nii makseasutusel kui ka ministeeriumil.

Vastutus kogu summa eesmärgipäraselt taotlejateni viimise eest lasub eeskätt PRIA-l ja see pole tepts mitte väike ülesanne. Põhjemadamatute kulutuste avastamisel teeb Euroopa Komisjon liikmesriigile trahvi.

Igal aastal saavad auditite tulemusel trahvi mitmed liikmesriigid. Viimase viie aasta jooksul on komisjon liikmesriikidelt tagasi küsinud üle 1,7 miljardi euro – see on enam kui kogu Eestile antav uue programmiperioodi eelarve!

186

miljonit eurot põllumajandustoetusi aastatel 2023–2027 tuleb Eesti riigieelarvest ja 1,4 miljardit eurot makstakse Euroopa Liidu eelarvest.

“

Viimase viie aasta jooksul on Eesti pidanud Euroopa Komisjonile tagasi andma 2,5 miljonit eurot ehk vaid 0,1% meie eraldatud eelarvest.

Küll aga võib Eesti rahul olla: kui vaadata tagastatud rahasummade suuruse ja makstud toetussummade suhet, on Eesti võrdluses kõigi teiste Euroopa Liidu liikmesriikidega pingereas eelviimasel kohal.

Viimase viie aasta jooksul on Eesti pidanud Euroopa Komisjonile tagasi andma 2,5 miljonit eurot ehk vaid 0,1% meie eraldatud eelarvest. See ei ole üksnes PRIA töövõit – just toetuste taotlejad on eeskujulikult hakkama saanud nii toetuste taotlemise kui ka vajalike nõuete täitmisega. Just kontrollija ja kontrollitava omavaheline hea koostöö on meid viinud selleni, et Eestil on tulnud loobuda võimalikult vähesest.

Mitu tasandit reegleid ja kontrolli

PRIA põhjalikkus on põhjusega. Igal aastal tuleb teha mahukat ja aeganõudvat tööd, et auditite käigus selgitada PRIA süsteemide ülesehitust ja protsesse ning mitu korda mitmel tasandil tõestada, et kontrollid taotlejate juurde ei ole asjata.

Toetusi maksivad makseasutused akrediteeritakse vastavalt komisjoni kehtestatud üksikasjalikele kriteeriumidele; PRIA peab tagama, et kõik toetustaotlused oleksid rahastamiskõlblikud ning toetusesaajatele oleks maksed tehtud nõuetekohaselt.

Makseasutusel peab vastavalt akrediteerimiskriteeriumitele olema ka enda siseauditi üksus, mis kontrollib makseasutuse protsesside toimimist kõigis olulistest valdkondades pea iga päev.

Lisaks Euroopa tasandi kontrollidele on järelevalvesüsteemi osana sisse viidud sertifitseerimisauditi kohustus. See tähendab, et

Regionaal- ja Põllumajandusministeeriumi siseauditi osakond peab samuti igal aastal veenduma, kas taotlejatele tehtud maksed on korrektsed ja vastavad nõuetele, ning kinnitama Euroopa Komisjonile tehingute seaduslikkust, õigust ja õigsust.

Euroopa Komisjoni tööd kontrollib omakorda Euroopa Kontrollikoda. Ka selle tasandi vastavuskontrollid ulatuvad tagasi meie kohaliku tasandini – neid tehakse läbi makseasutuse ja makstud toetuste. Viimatiseid Euroopa Kontrollikoja auditid põllumajanduse valdkonnas olid Eestis aastal 2020, neid oli kolm. Loomulikult soovib ka Eesti ise, et riigi rahade kasutamine oleks läbipaistev, eesmärgipärane ja nõuetele vastav. Selle nimel tegutseb iga aastal riigikontroll, kes hindab PRIA tegevuse vastavust siseriiklikele reeglitele.

Komisjoni tehtavate auditite arv ei ole aastate lõikes reeglipärane. Näiteks on viimase viie aasta jooksul olnud kümme auditit, millest ainuüksi neli 2023. aastal. Teisalt, sertifitseerimisauditit, mis on samuti komisjoni järelevalve osa, viiakse läbi igal aastal, alustades aprillis-mais ja lõpetades alles järgmise kalendriaasta 15. veebruaril.

Kliendi ja PRIA väärtuslik aeg

Ühe aasta lõikes tehtavate auditite arv ei paista küll arvuliselt suur, aga sisult on need väga ajamahukad, kaasates tihti mitme taotlusaasta andmeid ja vastuseid tuleb anda põhjalikult.

Komisjoni enda auditid jõuavad lõppotsuseni alles aasta pärast või veel hiljem ning otsuse ni jõudmiseks tuleb sageli esitada

täiendavaid andmeid ja omavahel kohtuda.

Ka klientide aeg on siin arvel – auditite tegemisel ei vaadata mitte ainult protsesside toimimist taotluste menetluse käigus, vaid minnakse tihti ka toetusesaaja juurde, et veenduda, kas PRIA on oma kontrollitegevused teinud korrektselt ning vajalikud nõuded on olnud täidetud. Siinkohal saab nii mõnigi põlluharija öelda, et tema põllu või investeeringu on suisa Euroopa Komisjon isiklikult üle vaadanud.

Kui komisjoni külastused taotlejate juurde on pigem harvad, siis sertifitseerimisauditi raames külastatakse taotlejaid igal aastal. Ikka selleks, et kontrollida makseasutuse tööd, aga uurida ka seda, kas taotleja ise on toimetanud korrektselt vastavalt kehtivatele nõuetele.